
ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

УДК 336.71

Галина Михайлівна ЗАБЧУК

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра банківської справи,
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: halynakv@gmail.com

АКТИВІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Забчук, Г. М. Активізація банківського кредитування реального сектору економіки як передумова відновлення економічного зростання [Текст] / Галина Михайлівна Забчук // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2018. – Том 28. – № 1. – С. 172-177. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. У статті розглянуто основні проблеми банківського кредитування, обґрунтовано пропозиції щодо активізації банківського кредитування реального сектору економіки.

Мета. Метою наукової роботи є дослідження чинників, що стримують банківське кредитування реального сектору, і визначення напрямів активізації кредитування реального сектору економіки вітчизняними банками.

Метод (методологія). Дослідження проведено за допомогою загально-наукових методів аналізу, а саме методами індукції, дедукції, систематизації і узагальнення.

Результати. Економічне зростання в сучасних умовах неможливо забезпечити без залучення банківського капіталу в реальний сектор економіки. Проаналізовано основні чинники, що стримують розвиток інвестиційного банківського кредитування. Обґрунтовано основні механізми подальшого реформування банківського сектору з метою підвищення кредитної активності.

Запропоновано комплекс рекомендацій щодо вдосконалення системи кредитування реального сектору економіки комерційними банками на сучасному етапі.

Ключові слова: активізація банківського кредитування; монетарне регулювання економіки; мінімальні обов'язкові резерви; рефінансування комерційних банків; банківська система, інвестиційне кредитування.

Halyna Mykhailivna ZABCHUK

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Banking,
Ternopil National Economic University
E-mail: halynakv@gmail.com

ACTIVATION OF BANKING LENDING OF THE REAL SECTOR OF ECONOMY AS A PRECONDITION OF RESTORATION OF ECONOMIC GROWTH

Abstract

Introduction. The article deals with the main problems of bank lending. The proposals on the activation of bank lending in the real sector of the economy are substantiated.

Purpose. The article aims to study the factors that restrain bank lending to the real sector, and to determine the directions of lending activating of the real sector of the economy by domestic banks.

Method (methodology). The research has been conducted with the help of general scientific methods of analysis, namely, method of induction, method of deduction, method of systematization and generalization.

Results. *Economic growth in modern conditions cannot be ensured without attracting bank capital into the real economy. The main factors hindering the development of investment banking lending have been analysed. The basic mechanisms of further reformation of the banking sector in order to increase lending activity have been substantiated.*

A set of recommendations for improving the system of lending to the real sector of the economy by commercial banks at the present stage has been offered.

Keywords: *activation of bank lending; monetary regulation of the economy; minimum required reserves; refinancing of commercial banks; banking system; investment lending.*

JEL classification: G21

Вступ

Важливу роль у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківський кредит як основне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної та інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. Сьогодні українські банки не забезпечують фінансування виробничих інвестицій підприємств через механізм кредитування. Скорочення обсягів кредитування виробництва, ускладнення умов доступу до банківських кредитів та високий рівень відсоткових ставок за ними не дозволяє забезпечити потреби реального сектору у необхідних грошових ресурсах для відновлення виробничого зростання. Проблеми залучення до фінансування реального сектору економіки банківського капіталу вимагають всебічного аналізу умов, що впливають як на діяльність кредитних установ, так і підприємств. Відтак одним із основних завдань реалізації економічного реформування в Україні, спрямованого на подолання кризових явищ у реальному секторі, є визначення ефективних способів нарощування банківського капіталу, його залучення в довгострокове кредитування, розробка нових банківських послуг, що сприяють підвищенню трансформації заощаджень в інвестиції.

Теоретичні питання і практичні проблеми економічного розвитку держави через активізацію банківського кредитування розглядали у своїх працях багато видатних вітчизняних вчених, таких як Алексеєнко М. Д., Андрос С. В., Дзюблюк О. В., Корнеєв В. В. Крім того, недостатньо дослідженими залишаються питання вдосконалення кредитної взаємодії банків із реальним сектором економіки і потребують уточнення з метою визначення шляхів підвищення банківського кредитування реального сектору економіки.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження чинників, що стримують банківське кредитування реального сектору і визначення напрямів активізації кредитування реального сектору економіки вітчизняними банками. Досягнення мети потребує вирішення таких завдань: виявити основні фактори, що стримують розвиток банківського кредитування реального сектору економіки та запропонувати рекомендації подальшого реформування банківського сектору з метою підвищення кредитної активності комерційних банків.

Виклад основного матеріалу дослідження

Економічне зростання країни в сучасних умовах неможливо забезпечити без залучення банківського капіталу в реальний сектор економіки. Однак на сучасному етапі економічного розвитку спостерігається низька активність банківського капіталу у фінансуванні економіки і, відповідно, проявляється його недостатній вплив на розвиток реального сектору економіки.

Основними чинниками, що стримують банківське кредитування реального сектору є:

- велика частка проблемної заборгованості у банківських установах;
- висока ризиковість інвестиційних кредитів;
- низький рівень використання коштів за програмами з міжнародними фінансовими організаціями;
- низька участь держави в розвитку економіки та відсутність бюджетно-податкового стимулювання економічного зростання.

Акумуляція необхідних інвестицій у реальний сектор економіки передбачає активізацію кредитної діяльності комерційних банків. При цьому саме найактивнішу участь у вирішенні цього питання має брати держава, яка, використовуючи інструменти регулювання, забезпечує стимулювання банківського кредитування з метою розвитку реального сектору економіки.

Стратегією розвитку банківської системи в Україні повинно бути, насамперед, удосконалення системи гарантування вкладів громадян, що дозволить вирішити низку взаємопов'язаних макроекономічних, соціальних і політичних проблем. Серед них:

-
- стимулювання заощаджень як необхідного елемента збалансованої економічної і грошово-кредитної політики держави, заохочення заощаджень є важливим для стабілізації цін та дозволить скоротити тіньовий обіг готівкової іноземної валюти;
 - використання заощаджень населення як довгострокового ресурсу для кредитування економіки;
 - захист інтересів громадян і підтримку соціальної стабільності в суспільстві (гарантування вкладів дає населенню впевненість у безпечному накопиченні заощаджень);
 - формування в банківській системі здорового конкурентного середовища;
 - підтримання стійкості банківської системи (надання гарантій збереження заощаджень запобігає масовому і непередбачуваному відтоку вкладів з банківського сектору).

Для цього варто поступово підвищити гарантовану державою суму відшкодування вкладів фізичних осіб втричі до 600 тис. грн (пізніше – поступово до європейського рівня у 100 тис. євро).

Повноцінної інвестиційної банківської діяльності не буде без державної політики заохочення інвестиційної активності. Необхідно законодавчо закріпити механізм стимулювання і здійснення інвестицій у вітчизняну економіку.

Для реалізації механізму цілеспрямованого державного впливу на стимулювання кредитної активності банків необхідне надання їм з боку держави субординованих кредитів, відсотки по яких не перевищують розмір ставки рефінансування. Обов'язковою умовою отримання субординованого кредиту є прийняття банками зобов'язань за довгостроковим і цільовим кредитуванням підприємств реального сектору економіки. Ця схема передбачає зобов'язання банків з надання довгострокових кредитів (терміном понад п'ять років) під відносно низькі відсотки (ставка за субординованим кредитами плюс маржа) підприємствам реального сектору економіки в обсязі наданих їм субординованих кредитів плюс якась частина за рахунок інших джерел. При цьому банк, який є в цій схемі і кредитором (по відношенню до підприємств), і позичальником (по відношенню до НБУ) отримує гарантії держави відповідно до затверджені процедури реалізації високоефективних інвестиційних проектів. Гарантії повністю або частково можуть покрити обсяг отриманих банками субординованих кредитів. Принциповим моментом є також пільгове оподаткування відсотків за кредитами, наданими банками під гарантії Уряду або НБУ. Ця кредитна схема дозволяє, по-перше, отримувати підприємствами дешеві довгострокові кредити в обсягах, що перевищують, як правило, обсяг отриманих банками субординованих кредитів; по-друге, підвищувати ефективність інвестиційних проектів, оскільки фінансування інвестиційних проектів за рахунок кредитів ефективніше, ніж пряме бюджетне фінансування; по-третє, кредити банків будуть гарантовані державою (що важливо для мінімізації кредитного ризику); по-четверте, високоліквідні і надлишкові грошові ресурси будуть сконцентровані і спрямовані в реальну економіку. Це збільшить власний капітал кредитних установ, у яких з'являться додаткові «довгі» ресурси, зросте загальний рівень капіталізації банківського сектору, банківський сектор частково відновить свою репутацію надійного партнера для зарубіжних інвесторів.

Для активізації кредитування реального сектору економіки необхідне вдосконалення існуючої в Україні політики обов'язкових резервів. Стимулювальну дію на зростання довгострокових кредитів банків у порівнянні з короткостроковими може надати введення диференційованого розміру ставки резервування залежно від інвестиційної спрямованості наданого банком кредиту.

Окрім зазначених вище заходів стимулювання банківського кредитування реального сектору економіки, варто згадати про створення спеціалізованих і підконтрольних державі «опорних банків», що дозволить усунути недофінансування реального сектору економіки. Джерелами участі держави в капіталі опорних банків можуть бути: 1) довгострокові (під урядові гарантії) або синдикувані кредити опорному банку з боку підконтрольних державі банків; 2) кошти НБУ (прямо вкладаються в статутний капітал банку); 3) кошти, призначені для фінансування та кредитування інвестиційних проектів і державних цільових програм; 4) майно, активи працюючих філій, відділень низки колишніх системотвірних банків, що мають значні заборгованості і підлягають ліквідації, реструктуруванню, що дозволило б спрямувати процеси банкрутства цих банків в русло інтересів держави, зберегти значну частину національного багатства, яка буде неминуче «розпорошена» в разі некерованого реструктурування банківської системи.

Було б ефективно, якщо підприємства і організації – отримувачі бюджетних коштів (в тому числі коштів бюджету розвитку), що беруть участь у реалізації цільових програм і виконанні держзамовлень, могли бути переведені для обслуговування в опорний банк. Концепція опорних банків, як показує світова практика, може мати тимчасовий характер і бути розрахована на період стабілізації і початку економічного зростання. По завершенні цього періоду нові умови повинні визначити подальшу долю системи опорних банків: чи її децентралізацію та часткову приватизацію (шляхом продажу частини пакетів акцій цих банків на відкритому ринку), або, навпаки, подальше укрупнення банків.

Заходи, які може зробити держава з метою формування сприятливих умов розвитку бізнесу, дуже різноманітні. Державне стимулювання кредитної діяльності банків передбачає:

- розробку і розвиток механізмів зменшення ризиків банківської діяльності в межах реалізації стратегії щодо стимулювання кредитування банками реального сектору економіки і забезпечення умов підвищення попиту на банківський кредит;
- вдосконалення системи податків (надання податкових пільг банкам, що інвестують кошти на довгостроковій основі в розвиток реального виробництва);
- запровадження пільгового порядку формування резерву на можливі втрати за позиками, наданими на інвестиційні цілі підприємствам реального сектору економіки;
- надання на конкурсній основі державних гарантій за кредитними проектами за рахунок коштів бюджету;
- розміщення на конкурсній основі коштів бюджету (бюджету розвитку) для фінансування інвестиційних проектів;
- розвиток практики рефінансування НБУ комерційних банків під кредити реальному сектору економіки;
- удосконалення законодавчої бази в частині відповідальності позичальників перед банками-кредиторами;
- проведення належної експертизи кредитних та інших інвестиційних банківських проектів;
- захист від поставок морально застарілих і матеріаломістких, енергоємних і ненаукомістких технологій, обладнання та матеріалів (у тому числі при реалізації Державного бюджету розвитку);
- зміцнення довіри до банківської системи з боку інвесторів всіх категорій;
- формування і розвитку системи спеціалізованих опорних банків, що виконують функцію інвестиційного кредитування реального сектору;
- внесення низки змін до чинного законодавства, що стосується банкрутства і ліквідації банківських установ, допуску організацій на ринок банківських послуг і ліцензування банківської діяльності, пруденційного банківського нагляду;
- підтримка державою розвитку малого і середнього бізнесу та інші. Подальший розвиток банківської системи буде визначатися, насамперед, цілями і завданнями її реформування. Дії для досягнення поставлених цілей дозволять забезпечити умови для подальшого підвищення стійкості банківської системи, активнішої участі банків у кредитуванні реального сектору економіки.

Активізація банківського кредитування економіки не можлива без зменшення ризиковості інвестиційних кредитів, що передбачає удосконалення підходів кредитних установ до побудови систем управління всіма видами ризиків. Процес мінімізації банківських ризиків пов'язаний зі здійсненням процедури управління ризиками, яка містить наступні основні етапи: А) виявлення ризиків; Б) визначення джерел і обсягів інформації, необхідних для оцінки рівня ризику; В) вибір критеріїв і методів оцінки ризику; Г) аналіз результатів управління ризиками. Важливим фактором, що перешкоджає зниженню ризиків діяльності банківських установ, є рівень достовірності інформації про фінансовий стан клієнтів і їх контрагентів. Відновлення ділової репутації та позитивного іміджу України загалом і позичальників зокрема багато в чому визначається ступенем прозорості інформації, її достовірності, своєчасності і повноти розкриття. Розвиток нових видів послуг, пов'язаних з проведенням кредитних операцій, залежить від можливості виявлення ризиків на основі володіння інформацією про сумлінність виконання позичальниками зобов'язань перед банками. У більшості країн світу кредитори обмінюються інформацією про платоспроможність позичальників через кредитні бюро. Така практика існує і в Україні, окрім того у 2018 р. Верховна Рада прийняла закон щодо створення та ведення Кредитного реєстру Національного банку України, в якому буде акумулюватися інформація банків про боржників за кредитами з можливістю її надання банкам на безкоштовній основі. Водночас, це не передбачає ліквідацію приватних бюро кредитних історій, що функціонують у країні. Наприкінці вересня 2017 р. НБУ у рамках підготовки до запуску кредитного реєстру постановою № 94 змінив форми статистичної звітності банків про кредитування, зобов'язавши банки подавати звітність за новою формою у тестовому режимі з 1 жовтня [1].

Однак більшість банків не поспішають розкривати таку інформацію. Незважаючи на підтримку самої ідеї, банки через стиль роботи, що склався: кредити інсайдерам, заставні схеми, перекредитування, особисті зв'язки і інтереси, не проявляють практичної зацікавленості в обміні інформацією. Зараз сформувалися два принципових підходи до організаційно-правової форми кредитного бюро, а саме: 1) кредитне бюро створюється або при НБУ, або при його вирішальній участі (наприклад, створення Кредитного реєстру Національного банку України; 2) кредитне бюро створюється як самостійна комерційна або некомерційна установа.

Ключове питання, від якого залежить життєздатність і ефективність системи кредитного бюро – це норми, що регулюють всередині країни розкриття і доступ до інформації про фізичних та юридичних осіб. Спроби створення єдиної бази кредитного бюро заходили в глухий кут через повноту інформації і обов'язковість її надання. Тому доцільніше, на наш погляд, починати з мінімального обсягу інформації і добровільного її розкриття. Згодом кількість учасників і обсяг інформації досягне критичної точки, коли

надання обмеженої інформації почне шкодити діловій репутації та іміджу позичальника. Найважливіший фактор успішної роботи кредитного бюро – забезпечення максимального захисту інформації від несанкціонованого доступу.

Комерційна й інвестиційна діяльність банків та стан економіки загалом значною мірою залежать від раціональної державної політики. Своїми діями держава може суттєво загальмувати або прискорити ці процеси. В особі Уряду, НБУ та інших органів держава повинна не тільки розробляти грошово-кредитну та інвестиційну політику, а й безпосередньо брати участь в їх реалізації, плануючи в бюджеті на це певні кошти і використовуючи їх суворо за призначенням. На передній план економічної стратегії держави сьогодні висувається необхідність усунення різких перекосів і дисбалансу в двох аспектах. Перший – забезпечення збалансованості грошово-кредитної політики і дії механізмів її реалізації, що передбачає узгодження антиінфляційної спрямованості (звуження грошової маси) цієї політики з обсягами кредитування економіки. Другий – усунення протиріч між тенденціями розвитку різних сфер грошово-кредитних відносин, а також диспропорцій, що склалися в різних секторах економіки. Маються на увазі, зокрема, протиріччя між потребами реального сектору і фінансового ринку, між вимогами підвищення стійкості банківської системи і здійсненням рестрикційної грошово-кредитної політики.

На наш погляд, повноцінної інвестиційної банківської діяльності не буде до тих пір, поки не вступить у дію державна політика заохочення інвестиційної активності. Необхідно законодавчо закріпити механізм стимулювання і здійснення інвестицій в економіку. При коригуванні чинного законодавства, що регулює банківську діяльність, необхідно зробити акцент на виконанні банком саме кредитних функцій.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Серед основних механізмів подальшого реформування банківського сектору з метою підвищення кредитної активності комерційних банків вважаємо, що необхідно здійснювати такі кроки:

- зміцнення стійкості банківського сектору, який унеможливиле виникнення системних банківських криз;
- підвищення якості здійснення банківським сектором функцій акумулювання коштів населення і підприємств та їх трансформації в кредити та інвестиції;
- зміцнення довіри до банківського сектору з боку інвесторів (в тому числі іноземних) і вкладників, насамперед населення;
- посилення захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банків;
- розвиток чинної системи рефінансування комерційних банків та створення нових механізмів рефінансування, в основу яких покладено досвід зарубіжних центральних банків по рефінансуванню кредитних інститутів;
- забезпечення гнучкості резервних відрахувань залежно від характеру діяльності і ступеня інвестиційної орієнтації банків;
- удосконалення нормативної бази інституту застави при його реалізації кредитором у разі визнання позичальника банкрутом;
- розвиток інститутів субординованого та синдикуваного банківського кредитування;
- створення сприятливого інвестиційного клімату.

Таким чином, розвиток банківського сектору загалом і стимулювання кредитних операцій банку зокрема не можуть розвиватися без вирішення головної причини зазначених проблем – відсутності політичної та економічної стабільності в країні. Крім цього, у вирішенні цих завдань повинні бути задіяні зусилля не тільки Уряду і НБУ, а й інших гілок державної влади, а також власників і менеджерів банківських установ.

Список літератури

1. Рада прийняла закон про створення кредитного реєстру НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economics.unian.ua/finance/2385945-rada-priynuala-zakon-pro-stvorennya-kreditnogo-reestru-nbu.html><https://economics.unian.ua/finance/2385945-rada-priynuala-zakon-pro-stvorennya-kreditnogo-reestru-nbu.html>
2. Грошово-кредитне регулювання у механізмі забезпечення макроекономічної стабілізації і ефективності функціонування банківської системи України [Текст]: монографія / За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 530 с.
3. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності [Електронний ресурс]: монографія / О. В. Дзюблюк, М. Д. Алексеєнко, В. В. Корнєєв [та ін.]; за ред. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: Осадца Ю. В., 2017. – 298 с.
4. Андрос С. В. Банківське кредитування інвестиційних проектів у реаліях фінансового ринку [Електронний ресурс] / С. В. Андрос. – Режим доступу: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108721/103669>.

References

1. Rada pryynyala zakon pro stvorennya kredytnoho reyestru NBU. (n.d.) Retrieved from: <https://economics.unian.ua/finance/2385945-rada-priynyala-zakon-pro-stvorennya-kreditnogo-reestru-nbu.html><https://economics.unian.ua/finance/2385945-rada-priynyala-zakon-pro-stvorennya-kreditnogo-reestru-nbu.html>.
2. Dzyublyuk, O. V. (2014). *Hroshovo-kredytne rehulyuvannya u mekhanizmi zabezpechennya makroekonomichnoyi stabilizatsiyi i efektyvnosti funktsionuvannya bankivs'koyi systemy Ukrainy*. Ternopil': TNEU.
3. Dzyublyuk, O. V., Alekseyenko, M. D., Kornyyev, V. V. (2017). *Teoriya i praktyka hroshovoho obihu ta bankivs'koyi spravy v umovakh hlobal'noyi finansovoyi nestabil'nosti*. Ternopil': Osadtsa Yu. V.
4. Andros S. V. (n.d.). *Bankivs'ke kredytuvannya investytsiynyykh proektiv u realiyakh finansovoho rynku*. Retrieved from: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108721/103669>.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2018 р.